

42

ADV N-M edelingen

DRIEMAANDELIJKS
VIERDE TRIMESTER 2013

Dit is het tweeënveertigste nummer van de *ADV-N-Mededelingen*. De publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al zijn aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De *ADV-N-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief-, documentatie- en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed over de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context. Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, natievorming, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.

| Bijdragen |

Renée Cambré, Tom Cobbaert, Helen Grevers,
Sophie Gyselinck, Frank Seberechts,
Frans-Jos Verdoodt & Rita Verelst

| Digitale beeldbewerking |

Ann Van Gastel & Koen Van Keer

| Fotografie |

Peter Maes

| Vormgeving |

Ann Van Gastel

| Coördinatie |

Sophie Gyselinck

| Administratie |

Marleen Deridder

| Druk |

New Goff, Gent

| Verantwoordelijke uitgever |

Frans-Jos Verdoodt
Massemsessteenweg 321.A, 9230 Massemen

ADV ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26

BE-2018 Antwerpen 1

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32 [0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be

bankrekening: BE14 4198 0595 9183 | KREDBEBB

bouwen- en renovatiefonds: BE23 4198 0595 9991 | KREDBEBB

www.facebook.com/ADVnVzw

Met steun van de
Vlaamse overheid

Polyfonie

Het werd alweer een van die avonden die aan onze warme kleren blijven kleven: hemels uitgevoerde polyfone liederen, Vlaamse¹ en andere, een middelgroot zangkoor, gsm's verbannen en streng verboden om naar goeddunken te applaudisseren. De beste aller muziekwerelden dus. Dat de voorzegers van dienst af en toe uitgleden op de bananenschillen van de correcte historische kaders, daar hebben wij als vakhistorici leren mee omgaan. Want dergelijke vergissingen zijn vergelijkbaar met de aanwezigheid van een zekere hoeveelheid fijn stof in de lucht: het is onvermijdelijk en men gaat er niet aan dood. Visuele pollutie is soms bezwaarlijker, al gaat men daar evenmin aan dood. Zo nipten de helft van de mannelijke polyfoniestemmen tijdens het concert op geregelde tijdstippen een slok water uit een veelkleurig petflesje, net alsof zij zich in de Arabische woestijn bevonden, terwijl het in werkelijkheid een herfstfrisse ruimte van een kerk betrof.

Wij zullen die voorzegers nu niet meteen gaan bestempelen als (onbewuste) normvervagers, een verschijnsel dat wij zo graag toeschrijven aan onze huidige leefwereld maar dat allicht van alle tijden is. Maar toch: *les excuses sont faites pour s'en servir*. Onze huidige leefwereld mist vaak, misschien ook alweer onbewust, de zin voor etiquette die de Nederlandse schrijfster-moraliste Amy Groskamp-ten Have (1887-1959) ooit zo ijverig trachtte in te prenten in de attitudes van haar geliefde volk van de Lage Landen.

Groskamps boek *Hoe hoort het eigenlijk?* verscheen in 1939. Dat was de tijd-van-ooit. En toen de schrijfster haar boek nog even actualiseerde voor haar dood in 1959, toen zag de wereld er natuurlijk nog helemaal anders uit dan vandaag. Nauwelijks televisieschermen, geen twitter, geen veralgemeend 'gejij en gejou', geen kromme mailberichtjes zonder aanspreking noch vriendelijke groet en ten slotte een samenleving waar alles moet-omdat-het-nu-eenmaal-moet. Dat woog natuurlijk op de populariteit van *Hoe hoort het eigenlijk?* Daarom diende het oude standaardwerk op tijd en stond afgestoft en heruitgegeven. Door een historica nog wel.² Historici worden blijkbaar geboren met een kompas in de maag. Opmerkelijk is ook dat de recentste versie kort geleden, met een hooggestemd gevoel voor inleving, werd voorgesteld in het Nederlandse parlement, hartje Den Haag, nabij de artistieke thuis van de stijlrijke schrijver Louis Couperus (1863-1923).

Kunnen wij zo'n onderneming ook op het getouw zetten in de

talrijke parlementen die *ons vaderland rijk is?* Waarom niet, al valt daarbij enigszins te vrezen voor enig absenteïsme wegens de gevreesde vestimentaire en verbale tekorten. Misschien kan men het erop wagen om het boek voor te stellen in de televisiestudio's waar de Vlaamse ontspanningsprogramma's worden gefabriceerd? Dat is een provocerende gedachte, want op die plekken is *la condition culturelle* bijna compleet.

Wij staan erbij en kijken ernaar. En vooral: wij "*wenen van spijt*", om het te zeggen met de bijna vergeten dichter Albrecht Rodenbach (1856-1880).³ Wie de gedachte aan die dichter te oubollig vindt, kan die spijtgevoelens overigens ook uitdrukken met de woorden van de jonge dichter Yannick Dangre (°1988): "*knarsetandend in alle talen*".⁴ De geschiedenis van de cultuur is zoals de geschiedenis van de trein: eerst het vuur uitvinden, dan het wiel, vervolgens de sporen en ten slotte de snelheid. En wat opvalt: hoe sneller de trein rijdt, hoe sierlijker zijn vorm en hoe veeleisender zijn passagiers. Althans: dat is het ideaalbeeld.

FRANS-JOS VERDOODT | VOORZITTER VAN HET ADVN

(1) "Tot bewijs van het tegendeel, bereikten de Vlaamse polyfonisten mondiale topklasse". De bekendste onder die componisten zijn: Isaac Obrecht De la Rue, Philippus De Monte, Josquin Des Prez, Guillaume Dufay, Nicolas Gombert, Orlandus Lassus, Johannes Ockeghem, Philippe Rogier, Adriaan Willaert. cf. *Eufoda-Davidsfonds-Vlaamse Gemeenschap*, Leuven, 1995.

(2) Reinildis van Ditzhuyzen. Cf. *DS Weekblad*, 12 oktober 2013.

(3) Slotzin van het gedicht *Sneyssens. Verzamelde werken*, Tiel-Den Haag, 1956.

(4) Openingsvers van *Vader* (Melopeeprijs, Laarne, 2013), in: *Het Liegend Konijn*, jg. 10, 2012, nr. 1.

Adriaan Willaert en Orlandus Lassus. [ADVN, VPB248]

VAN VLAAMS BLOK TOT VLAAMS BELANG

Een rechtse Vlaams-nationalistische partij wordt 35 jaar

De wetgevende verkiezingen van 17 december 1978 zagen enkele nieuwe partijen naar de gunst van de kiezer dingen. De eerste was Respect voor Arbeid en Democratie (RAD), een radicaalliberale partij die in Brussel één kamerzetel behaalde. Voorts kon de kiezer zijn stem geven aan de Vlaams-Nationale Partij (VNP) of aan de Vlaamse Volkspartij (VVP). Terwijl velen hadden verwacht dat Lode Claes (VVP) een zetel in de wacht zou slepen, was het integendeel Karel Dillen (VNP) die volksvertegenwoordiger werd. De Volksunie (VU) kreeg een zware klap en tuimelde van twintig naar veertien kamerleden.

Ontstaan

VNP en VVP kwamen voort uit het ongenoegen in Vlaams-nationalistische kringen over de medewerking van de VU met de Egmont- en Stuyvenbergakkoorden. Maar de wortels van het schisma in het partijpolitieke Vlaams-nationalisme reikten veel dieper, tot zelfs het interbellum en de Tweede Wereldoorlog. Terwijl in de jaren 1950 een aantal Vlaams-nationalisten teruggreep naar de oude antiparlementaire, autoritaire en solidaristische voorbeelden (Vlaams Nationaal Verbond en Verdinaso), koos de jonge VU dadelijk voor een democratische en parlementaire werking. Niettemin bleven een militie (Vlaamse Militanten Orde) en rechtse werkgroepen en tijdschriften

(*Were Di* en *Dietsland-Europa*) tegen de partij aanschurken; de VU maakte zelf trouwens geregeld gebruik van hun diensten. In de loop van de jaren 1960 nam de VU in haar partijprogramma standpunten op betreffende diverse maatschappelijke thema's, die minder schenen aan te sluiten bij het orthodox-rechtse Vlaams-nationalisme van voor de stichting van de partij. Er sloten ook leden

Lode Claes tijdens zijn VU-periode, 1972. [ADV, VFA10671/1]

Karel Dillen tijdens een verkiezingsavond, s.d. [ADV, Dann, VFB1867/4]

en verkiezingskandidaten aan uit andere dan de klassieke Vlaams-nationalistische milieus. De VU groeide, maar de traditionalisten verweten onder meer Hugo Schiltz en Maurits Coppieters dat zij te rekkelijk werden in hun boodschap en in hun strategie. De bereidheid tot onderhandelen in het kader van een Belgische regering en de uitwerking van de Egmont- en Stuyvenbergakkoorden deden voor deze personen de deur dicht. Na de verkiezingen van 1978 werden onderhandelingen opgestart tussen de VNP en de radicale Vlaams-nationalisten van de VVP. Daaruit ontstond het Vlaams Blok: op 28 mei 1979 was de fusie een feit.

Verkiezingen 1978-2007: van een matige start naar grote successen

Zowel bij de wetgevende verkiezingen van 1978 als die van 1981 en van 1985 bleef het Vlaams Blok hangen op één zetel in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Pas bij de

Het ongenoegen van de Vlaamse Volkspartij omtrent het Egmontpact, s.d. [ADV, VPP168]

De propagandaslogans van begin jaren 1990. [ADV, DA297/9]

parlementsverkiezingen van 1987 scoorde de partij wat beter: de jongeren Gerolf Annemans en Filip Dewinter veroverden een zetel in de Kamer, terwijl Karel Dillen naar de Senaat verhuisde. In dat jaar sloopte de partij ook de Vlaamse vleugel van het RAD op. De wetgevende verkiezingen van 24 november 1991 zorgden voor een eerste doorbraak. Ruim 400 000 kiezers stuurden twaalf VB-volksvertegenwoordigers naar het parlement, terwijl de Senaat zes partijgenoten telde. Vier jaar later dreef het Vlaams Blok zijn stemmenaantal op tot ruim 475 000, goed voor elf kamerleden; in de Senaat zetelden vijf VB'ers. Zeventien VB-leden werden lid van het eerste Vlaams Parlement, terwijl in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad twee VB'ers zetelden.

De verkiezingen van 13 juni 1999 leidden tot vijftien zetels in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en vier in de afgeslankte Senaat. De opgang ging voort in 2003, toen de partij op basis van 761 407 stemmen achttien kamerleden mocht afvaardigen; in de Senaat zetelden voortaan acht VB'ers. In 2007 behaalde VB nog meer stemmen,

Een karikatuur van Korbo, maart 1983. [ADV, DA161/2]

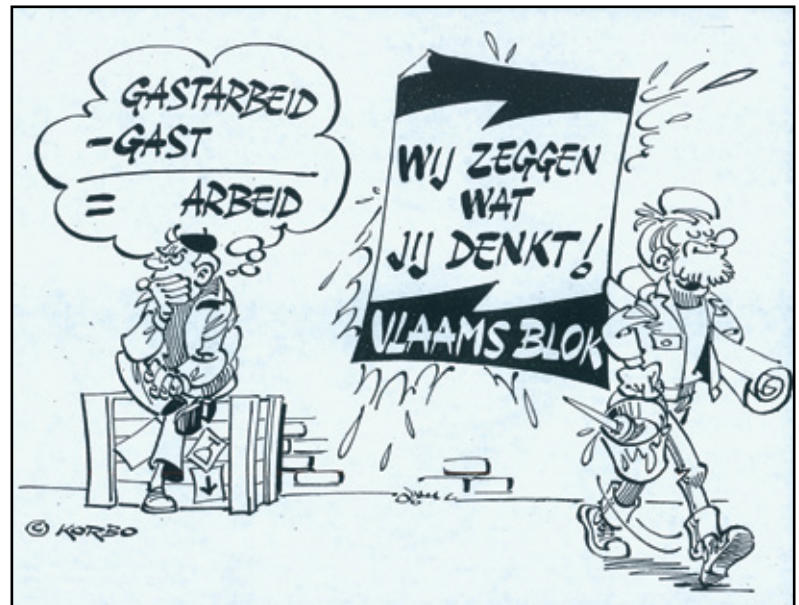
maar moest ze één kamerzetel prijsgeven. Bij de verkiezingen voor het Vlaams Parlement was de groei van het aantal VB-verkozenen navenant: van tweeëntwintig (1999) naar tweeëndertig (2004). In 2004 veroverde de partij bijna één miljoen stemmen: ze kon 24,15% van de Vlaamse kiezers overtuigen.

Op 10 oktober 1982 nam het Vlaams Blok voor het eerst deel aan de gemeenteraadsverkiezingen. In Antwerpen behaalde de partij twee verkozenen. Zes jaar later groeide het totale aantal mandatarissen in Vlaanderen tot drieëntwintig, van wie liefst tien in de Antwerpse gemeenteraad. Op 9 oktober 1994 kende het VB ook een doorbraak op het lokale niveau. In 141 gemeenten kwamen VB-lijsten voor, met ruim 1 400 kandidaten. 204 van hen werden verkozen. In 2000 telden 154 gemeenten VB-mandatarissen, een aantal dat in 2006 toenam tot 214; 14,8% van de stemmen ging toen naar een VB-lijst. De successen voor de provincieraadsverkiezingen waren navenant.

De partij veroverde ook zetels bij de Europese verkiezingen. In 1989 werd partijvoorzitter Karel Dillen naar het Europees parlement gestuurd. In 1994 en 1999 behaalde het VB twee Europese zetels en in 2004 zelfs drie.

Het partijprogramma

Het partijprogramma van het Vlaams Blok steunde op een viertal pijlers. De (inter)nationale positie van Vlaanderen was ongetwijfeld de eerste as waar rond het programma draaide. De partij streefde van in het begin naar de volledige onafhankelijkheid van Vlaanderen.

Antiabortusbetoging van het Vlaams Blok in Gent, met o.m. vlnr: Frank Vanhecke, Roeland Raes, Filip Dewinter en Johan Laeremans, s.d. [ADVN, VFB460]

Brussel werd beschouwd als een Vlaamse stad die op termijn op de francofonie diende heroverd. De faciliteiten en de financiële transfers van Vlaanderen naar Wallonië moesten worden afgeschaft. Een onafhankelijk Vlaanderen zou deel uitmaken van een confederaal Europa. De tweede as was het vreemdelingenstandpunt van de partij. Reeds van in het begin ijverde het VB voor een terugkeer van de “gastarbeiders” en van anderstaligen die zich niet konden of wilden integreren naar hun land of streek van herkomst (met o.m. de slogans “500 000 werklozen, waarom dan gastarbeiders?”; “Eigen volk eerst”). Op 6 juni 1992 publiceerde de partij een 70-puntenplan (*Immigratie: de oplossingen. 70 voorstellen ter oplossing van het vreemdelingenprobleem*), dat in 1996 werd herwerkt. De partij heeft nooit expliciet afstand genomen van dit programma, maar noemde het in 2001 wel achterhaald. Waar het antimigrantendiscours aanvankelijk eerder sociaaleconomisch geïnspireerd was, verschoof de focus geleidelijk aan naar socioculturele aspecten, met onder meer de dreiging van de ‘oprukkende islam’ en de ‘teloorgang van de Vlaamse identiteit’ als mobiliserende krachten. Het Vlaams Blok legde zich voorts toe op de

De democratische waarde van het ‘cordon sanitaire’ blijft een vaak aangegaan discussiepunt in de Vlaamse politiek. [ADVN, DA-collage]

veiligheidsproblematiek, een onderwerp dat volgens de partij overigens nauw samenhang met de aanwezigheid van migranten in de Vlaamse/Belgische samenleving. Het VB eiste een versterking van de veiligheidsdiensten en strengere bestraffing van de misdaad, onder meer door het afschaffen van de wet-Lejeune. Ten slotte verdedigde de partij wat zij de traditionele normen en waarden noemde, zoals het gezin als hoeksteen van de samenleving. Het VB ijverde onder meer voor de invoering van een opvoedersloon voor thuiswerkende ouders. De partij verzette zich hevig tegen de legalisering van abortus en euthanasie.

Conflicten en veroordeling

Aanvankelijk werd aan het Vlaams Blok en zijn wat oubollig ogende voorzitter Karel Dillen weinig aandacht besteed. Dat veranderde voor het eerst in 1989, toen de partij een Europese zetel veroverde. Onder impuls van Agalev-boegbeeld Jos Geysels sloten de andere politieke partijen een akkoord waarbij elke samenwerking met het VB uitgesloten werd. Dit ‘cordon sanitaire’ moest beletten dat het VB op eender welk niveau aan het beleid zou deelnemen. De overeenkomst kon de opgang van de partij niet voorkomen: de doorbraak van 1991 werd in politiek en media bekend als ‘zwarte zondag’. Maar

Vier op de tien Vlaams Blok-stemmers vinden Vlaams Blok geen goed alternatief

Antwerpenaar wil Blok uit bufferzone

Democratische partijen handhaven cordon sanitaire

Is ‘cordon sanitaire’ sterker dan Berlijnse Muur?

Partijen nogal terughoudend over isoleren Vlaams Blok

Twee op de drie willen cordon rond Blok weg

Het cordon is een teken van zwakte

Geen hypocrisie Scheur in cordon Vlaams Blok

rond het cordon sanitaire “Cordon sneuvelt na volgende gemeenteraadsverkiezingen”

Cordon sanitaire is fictie Politieke partijen brainstormen over aanpak Blok

het 'cordon sanitaire' hield stand en de partij is inderdaad nooit tot een coalitie kunnen toetreden.

Vanuit verschillende hoeken werd gepoogd de partij op andere manieren te stuiten. De Parti Socialiste (PS) diende in 1995 een wetsvoorstel in om de overheidsdotatie aan het VB in te houden omdat het partijprogramma strijdig zou zijn met het Europese Verdrag van de Rechten van de Mens. In 2000 werd het VB vanwege racistische publicaties gedagvaard door het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding en door de Liga voor Mensenrechten. De rechtbanken verklaarden zich tot tweemaal toe onbevoegd. Uiteindelijk werden verschillende vzw's van de partij op 21 april 2004 veroordeeld tot hoge geldboetes. Het Hof van Beroep in Gent sprak zich in scherpe bewoordingen uit over het Vlaams Blok. De partij zag zich genoodzaakt zichzelf op te heffen, maar ze nam tegelijkertijd een doorstart onder een nieuwe naam: Vlaams Belang.

Interne problemen

De feitelijke stichter van het Vlaams Blok, Karel Dillen, bleef voorzitter van de partij tot 8 juni 1996. Hij werd opgevolgd door Europarlementslid Frank Vanhecke. Die werd op zijn beurt op 2 maart 2008 afgelost door Bruno Valkeniers. Einde 2012 kwam het lot van de partij in handen van Gerolf Annemans.

De veroordeling van het Vlaams Blok en de naamswijziging in 2004, bleken de partij aanvankelijk geen schade te berokkenen, wel

Een nieuwe naam, een nieuwe huisstijl en nieuwe slogans, 2007 en 2010.
[ADV N, DA672/18 en DA607/4]

integendeel. Maar in 2006 leek het tot een kentering te komen. In Antwerpen leed lijsttrekker Filip Dewinter bij de gemeenteraadsverkiezingen een nederlaag tegen SP.a-boegbeeld Patrick Janssens. Bij de federale verkiezingen van 2007 werd nog enige

stemmenwinst geboekt, maar in de kieskring Antwerpen ging één kamerzetel verloren. De verkiezingen van 2009 voor het Vlaams Parlement brachten een zware nederlaag mee: het Vlaams Belang verloor een derde van haar stemmen tegenover 2004, wat de partij elf parlementszetels kostte. Verkiezingsnederlagen bij de federale verkiezingen van 2010 en bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 bevestigden de terugval van de partij.

De achteruitgang van het Vlaams Belang had te maken met verschillende factoren. De partij kreeg concurrentie van de Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA), die zich onder impuls van Bart De Wever op enkele jaren tijd opwerkte tot de grootste politieke formatie in Vlaanderen. Daarmee kwam de visie van de Vlaams-nationalistische N-VA op de politieke en institutionele toekomst van Vlaanderen en België ook nadrukkelijker in beeld dan de ideeën terzake van het VB. Het 'cordon sanitaire', dat het VB tot de oppositie bleef veroordelen, zorgde voor toenemende frustratie bij sommige mandatarissen en partijleden.

Gerolf Annemans, s.d. [ADV N, VFB1757]

De partijtop – waarbij nogal wat Antwerpenaren – kreeg het verwijt zich te veel op het vreemdelingenstandpunt te willen profileren. Voorts werd geklaagd over het gebrek aan inspraak en interne democratie in de partij. Een aantal VB-mandatarissen en -boegbeelden verliet de partij; sommigen vonden onderdak bij de N-VA. Met de verkiezing van Gerolf Annemans tot nieuwe voorzitter en met, sinds 2013, een nieuw partijbestuur, hoopt het Vlaams Belang de rangen te sluiten en de neergang te stuiten.

Bronnen in het ADVN

Het VB is eerder ondervertegenwoordigd in de collectie van het ADVN. De redenen daarvoor zijn onder meer dat de partij haar historisch archief zelf beheert in het partijhoofdkwartier en dat veel verantwoordelijken en mandatarissen van de partij nog steeds politiek actief zijn. Helemaal afwezig is het VB echter niet. Zo telt de collectie bijna tweehonderd titels van tijdschriften, kranten en nieuwsbrieven.

Op nationaal vlak zijn dit onder meer de maandbladen *De Vlaams Nationalist* (VY267), *Vlaams Blok* (VY900068), *Vlaams Blok Magazine* en *Vlaams Belang Magazine* (VY1265). Het leeuwendeel van de periodieken bestaat echter uit lokale titels zoals *Belfort* van het arrondissement Gent-Eeklo (VY264), *Viertorre* van de afdeling Oostende (VY340) en *'t Kapblok* van de afdeling Halle-Vilvoorde (VY900172). Ten slotte bewaart het ADVN ook verschillende digitale nieuwsbrieven van de partij, zoals *e-Magazine* (VEP13) en @VL+ van de fractie in het Vlaams Parlement (VEP159).

Het omvangrijkste archief over het VB in de collectie van het ADVN is het archief Jaak Peeters (BE ADVN AC504). Peeters was medestichter

Het tijdschrift *De Vlaams Nationalist* startte als het huisblad van de Vlaams-Nationale Partij (VNP) en ging nadien naadloos over naar het Vlaams Blok, 1977. [ADV.N, VY267]

en nationaal secretaris van het VB van 1980 tot 1988, tot hij de partij verliet uit onvrede met de partijkoers. Het archief bevat over die periode onder meer briefwisseling, dossiers inzake de oprichting, bestuursorganen, administratie, standpunten en activiteiten van de partij. Over de oprichting van de VNP, het VVP en de beginjaren van het VB vinden we ook informatie terug in de archieven van Edwin Truyens (BE ADVN AC247) en oud-senator Walter Peeters (BE ADVN AC843). Over de meer recente jaren van het VB vinden we dan weer bronnen in de archieven van voormalig Vlaams volksvertegenwoordiger Rob Verreycken (BE ADVN AC916) en coördinator van de studiedienst Steven Utsi (BE ADVN AC908). Daarbij mag echter niet vergeten worden dat de recente documenten en dossiers in deze archieven zich nog onder embargo bevinden. [fs & tc]

Over het Vlaams Blok/Vlaams Belang werd reeds heel wat geschreven, maar historisch-wetenschappelijk werk over deze partij is vooral nog vrij beperkt. We vermelden hier de volgende bronnen bij deze bijdrage:

F. Seberechts, *Vlaams Blok*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, pp. 3310-3314; Br. De Wever & F. Seberechts, *Vlaams-nationalistische partijen*, in: *NEVB [...]*, pp. 3334-3361; N. Moyaert, *De voorgeschiedenis van het Vlaams Blok in de Volksunie: onderzoek naar de oorzaak van de partijpolitieke hergroepering binnen het Vlaams-nationalisme ten tijde van het gemeenschapsact. Situering van het ontstaan van de Vlaams-Nationale Partij, de Vlaamse Volkspartij en het Vlaams Blok in relatie tot de Volksunie*, KULeuven, 1986 (onuitgegeven scriptie); M. Swynghedouw, *L'essor d'Agalev et du Vlaams Blok*, Bruxelles, 1992 (CRISP, nr. 1362); Karel Dillen 1925-2007, s.l., [2007]; T. Cochez, *Eigen belang eerst: de vuile oorlog binnen het Vlaams Belang*, Leuven, 2010; M. Spruyt, *Wat u moet weten over het Vlaams Belang: het beste van Blokwatch*, Berchem, 2006; G. Van Cleemput, *Vlaams geblokkeerd: het onthullende insidersverhaal van een ex-blokker*, Antwerpen, 2006; H. Coffé, *Extrem-rechts in Vlaanderen en Wallonië: het verschil*, Roeselare, 2005.

PROCES VAN DE ANTWERPSE INTELLECTUELEN

Antoon Jacob, Marten Rudelsheim en Herman Vos

Geheel onverwacht dook er recentelijk in het fotoarchief een clandestiene opname van het zogeheten 'proces van de Antwerpse intellectuelen' op. Dankzij de aantekeningen op de achterzijde van de foto vormde de identificatie geen probleem. De juiste datering blijft echter ongekend. Het beeld is erg bijzonder, alleen al omdat er van dit proces vast geen andere afdrucken bestaan.

Op 3 april 1920 werden de drie activisten Antoon Jacob (1889-1947), Marten Rudelsheim (1873-1920) en Herman Vos (1889-1952) veroordeeld door het Antwerpse assisenhof. In een gezamenlijk proces kregen de eerste twee tien jaar hechtenis en de derde drie jaar. Het achteraf berucht geworden proces Jacob-Rudelsheim-Vos kreeg de nodige weerklank in de pers en in Vlaams-nationale kringen. Wies Moens schreef in zijn *Celbrieven*, in afwachting van zijn eigen proces, "dit proces van het Vlaams intellect".

De strafrechterlijke vervolging van activisten was absoluut niet ongewoon en dat de drie Antwerpse intellectuelen samen werden berecht, was geen toeval. Het trio maakte min of meer gelijktijdig deel uit van de eerste Raad van Vlaanderen en behoorde er kortstondig tot de gematigde, unionistische fractie. Anders gezegd: zij waren geen voorstander van een hervorming van de Belgische staat tijdens de Duitse bezetting. Het was dan ook niet verwonderlijk dat ze op 14 januari 1918, kort nadat August Borms de zelfstandigheid van Vlaanderen had uitgeroepen, met z'n drieën collectief ontslag namen.

Drie figuren, drie geschiedenissen
Antoon Jacob werd geboren in 1889 en was een leeftijdsgenoot en vriend van Herman Vos. De vriendschap eindigde medio de jaren 1920 door een dispuut rond het leiderschap over de Antwerpse Frontpartij. Jacob was een literatuurwetenschapper en een flamingant pur sang. Hij was reeds zeer jong actief in verscheidene verenigingen en redacties, en nam een duidelijk politiek standpunt in. Tijdens de Eerste Wereldoorlog vluchtte Jacob naar Nederland, waar hij samen met René De Clercq werkte voor het activistische dagblad *De Vlaamsche Stem*. Terug in België werd hij benoemd tot docent aan de vernederlandste universiteit

in Gent en richtte hij in Antwerpen mee het Vlaamsch Verbond op, een initiatief dat activisten verenigde. Vanaf februari 1917 maakte hij deel uit van de Raad van Vlaanderen. Na de oorlog gaf Jacob zichzelf aan en zat hij in hechtenis tot november 1923. Van vroegde vrijlating was er geen sprake, Jacob weigerde immers zijn politieke activiteiten te staken. Vanuit de gevangenis probeerde hij jarenlang de Frontpartij te beïnvloeden en de amnestiebeweging te steunen. Eenmaal terug vrij, draaide zijn kandidaatstelling voor de Frontpartij uit op verlies, ten voordele van Herman Vos. Vanaf dan keerde Jacob de partijpolitiek de rug toe en bouwde tijdens het interbellum zijn academische carrière uit,

Portretfoto's van Jacob, Rudelsheim en Vos, s.d.
[ADV.N, VB100]

onder meer in Duitsland. Hij geraakte geïntrigeerd door het nationaalsocialisme en werd een aanhanger van de Groot-Germaanse Rijksgedachte. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog vluchtte hij naar Duitsland. In 1945 werd hij gevangengezet en kort nadien om gezondheidsredenen weer vrijgelaten. Hij stierf in 1947.

Marten Rudelsheim was een Nederlandse migrant van Joodse afkomst. Hij werkte als ambtenaar aan de Antwerpse stadsbibliotheek en klom op tot onderbibliothecaris. Net als Antoon Jacob, was hij een literair talent en zetelde hij in redacties van letterkundige en kunstzinnige tijdschriften. Heel zijn leven ijverde Rudelsheim voor Nederlandstalig hoger onderwijs. Zo was hij onder meer secretaris van de tweede Vlaamsche Hoogeschoolcommissie en van de Hoogeschoolbond en had hij de leiding over de in 1917 opgerichte volksuniversiteit in Antwerpen. Deze flamingant met progressief liberale ideeën koos tijdens de Eerste Wereldoorlog voor het activisme. Hij werd lid van het Antwerpse Vlaamsch Verbond net als Herman Vos en Jacob, en was een groot propagandist van de vernederlandste universiteit in Gent. Aan het einde van de oorlog werd Rudelsheim gearresteerd en uit

zijn ambt ontzet. Hij werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van tien jaar. Door zijn slechte gezondheid stierf Rudelsheim enkele maanden na het proces in zijn cel.

Herman Vos werd geboren in Antwerpen. Antoon Jacob ontmoette hij voor het eerst in het Antwerps Atheneum. Vos engageerde er zich, net als Jacob, in de redactie van *De Goedendag*, het blad van het Vrijzinnig Vlaams Studentenverbond en liet zich erdoor inspireren. Van enige politieke ambitie bij Vos was echter nog geen sprake. Hij studeerde sociologie en werkte aan het Antwerps gemeentelijk Bureau voor Statistiek. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hij een activist en een voorstander van de vernederlandste universiteit in Gent en lid van de Raad van Vlaanderen. Hij zetelde in de Raad namens het Nationaal Vlaamsch Studentenverbond. In november 1918 werd Vos opgesloten en nadien veroordeeld tot drie jaar hechtenis. De opgelegde straf was slechts een derde van de termijn die Jacob en Rudelsheim hadden gekregen. Allicht speelde zijn politieke inactiviteit in zijn voordeel. Niettemin groeide tijdens zijn opsluiting de idee om zich te engageren in de partijpolitiek. Een half jaar na zijn proces kwam Vos vrij en werd hij enthousiast onthaald door de Antwerpse

Fronters. Als secretaris van de Antwerpse Frontpartij trok Vos de strijd voor amnestie. In 1925 werd hij zelfs verkozen tot de leider van de Vlaams-nationalistische kamerfractie. Zijn ideeën rond een federaal statuut voor België kosten hem evenwel zijn positie in de Kamer. In 1933 verliet Vos het Vlaams-nationale kamp en sloot zich aan bij de Belgische Werkliedenpartij (BWP). In 1936 werd hij gecoöpteerd senator voor de BWP. Na de Tweede Wereldoorlog kon Vos zijn positie binnen de socialistische partij versterken als minister van Openbare Werken en Openbaar Onderwijs. Hij stierf in 1952.

Antoon Jacob, Marten Rudelsheim en Herman Vos vertonen op het eerste gezicht meer verschillen dan gelijkenissen. En toch. Ze waren met z'n drieën afkomstig uit het Antwerpse, ofschoon Rudelsheim eigenlijk een inwijkeling was, en allen (universitair) geschoold. Ze bewogen zich in dezelfde middens van de brede Vlaamse beweging en lieten zich allen inspireren door grote namen als Lodewijk De Raet of Pieter Geyl. Tijdens de oorlog kozen ze alledrie voor het activisme en streefden ze grosso modo dezelfde gedachten na. Na het proces volgden de twee langst levenden hetzelfde politieke pad, namelijk dat van de Frontpartij. Drie mannen met elk een eigen achtergrond, en met even zoveel ambitie. [56]

Bronnen bij deze bijdrage: D. Vanacker, *Het aktivistisch avontuur*, Gent, 1991; G. Schmoock, Uit Groot-Mokum gewerd ons een offervaardig flamingant, Marten Rudelsheim Amsterdam 1873 – Antwerpen 1920, in: *Verslagen en Mededelingen van de KVATL*, 1, 1971, pp. 80-146; B. Van Causenbroeck, *Vos, Herman*, in: *NEVB*, Tielt, 1998, pp. 3569-3671; P. van Hees, *Rudelsheim, Marten*, in: *NEVB* [...], pp. 2673-2674; G. De Smet, *Jacob, Antoon*, in: *NEVB* [...], pp. 1547-1548; T. Cobbaert & J. Vandommele, *Vlaamsche Stemmen*, in: *ADV.N-Mededelingen*, nr. 27, 2010, pp. 4-8.

EEN FOTOARCHIEF ALS GETUIGE 46 jaar Wij, Vlaams-nationaal

Na de oprichting van de Volksunie, einde 1954, voelde de partij al gauw de noodzaak om meer bekendheid te verwerven en om haar ideeën op grotere schaal te verspreiden. Niet veel later, in januari 1955, was de oprichting van het maandblad *De Volksunie* een feit. Amper een jaar later verscheen het blad halfmaandelijks. Door het stijgend aantal abonnees en de groei van de partij werd het blad vanaf 1961 wekelijks uitgegeven.

Doorheen de jaren heeft het blad heel wat formele en inhoudelijke wijzigingen ondergaan. Het formaat en het uitzicht werden geregeld veranderd, net als de omvang. Maar de grootste aanpassing gebeurde in 1965, toen het blad zijn nieuwe naam kreeg: *Wij, Vlaams-Nationaal*. Waar aanvankelijk *De Volksunie* zich als partijblad profileerde, ging die naamsverandering gepaard met een inhoudelijke verbreding naar een meer algemeen, Vlaams-nationaal opinie- en informatieweekblad. Het fotoarchief van de redactie is een unieke bron die deze evolutie illustreert; gedurende 46 jaar bouwde de redactie van *Wij* een indrukwekkende fotocollectie uit die de geschiedenis van de Volksunie en bij uitbreiding de Vlaamse beweging uitvoerig in beeld brengt. Het fotoarchief omvat onder meer portretten van lokale en nationale VU-mandatarissen en andere politieke figuren en foto's die de geschiedenis van de Vlaamse beweging in al haar facetten illustreren (politiek, sociaal, cultureel en economisch).

Verder komen de traditionele onderwerpen van de naoorlogse Vlaamse beweging ruim aan bod: amnestie, federalisme en taalstrijd; maar ook sociaal-economische thema's zoals milieu, landbouw, middenstand en wapenhandel worden uitvoerig behandeld. Bij het Zwartberg-drama in 1966 wist het weekblad zelfs een primeur te brengen nadat de redactie unieke foto's publiceerde van neergeschoten mijnwerkers.

In de beginjaren roeide de redactie voor haar illustraties met de beperkte riemen die ze had en werd het weinig beschikbare fotomateriaal voor verschillende doeleinden hergebruikt. Om zulke toestanden in de

toekomst te vermijden, deed de redactie aanvankelijk een oproep aan haar lezers om foto's aan te leveren die de artikels konden illustreren. Vanaf einde jaren 1960 werd een beroep gedaan op het persbureau Belga om fotomateriaal aan te leveren. Uiteindelijk schakelde de redactie tijdens de late jaren 1970 huisfotograaf Danny Cortier (kortweg Dann) in – een deel van diens fotocollectie wordt door het ADVN beheerd (BE ADVN AC858).

In totaal werd een achtduizendtal foto's op stukniveau geïnventariseerd op basis van persoons- en onderwerpsmappen. De foto's zijn, waar nodig, opnieuw geordend,

Betoging in Brussel, s.d.
[ADVN, Dann, VFB2076/7]

Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) en SPIRIT. Niet veel later, op 21 december 2001, rolde het laatste nummer van *Wij* van de pers. Het fotoarchief werd in het voorjaar van 2010 aan het ADVN overgedragen en maakt deel uit van het archief van de Volksunie (BE ADVN AC54). Vandaag vormt deze fotocollectie een bevoorrechte getuige die een Vlaams verleden illustreert. [rc]

Bronnen bij deze bijdrage: W. Vandaele, *Wij*, in: *NEVB [...]*, pp. 3732-3734; W. Vandaele, *Wij, Vlaams-nationaal. 30 jaar VU-pers doorgelicht*, Antwerpen, 1984.

beschreven en herverpakt in materiaal dat de bewaring op lange termijn garandeert. Veel foto's zijn geannoteerd, wat een correcte beschrijving van de stukken heeft bevorderd. Stukken zonder annotaties zijn vaak dankzij contextuele gegevens en na nader onderzoek te duiden. Toch blijft het voor een aantal foto's echter gissen naar de afgebeelde persoon of gebeurtenis.

Dat de geschiedenis van *Wij* onlosmakelijk verbonden is met die van de Volksunie, daarvan getuigt ook de stopzetting van het weekblad. De partij viel in oktober 2001 uit elkaar in twee nieuwe partijen: de

TAK-manifestatie, 16 maart 1975.
[ADVN, Dann, VFB2084/1]

De ongeschikte zesde provincie van Vlaanderen

Het is niet helemaal uitgesloten – of het is helemaal niet uitgesloten, naargelang van de zinsbouw die u verkiest – dat u in de loop van 2017 naar de Saksische Lutherstadt Wittenberg reist. Daar grijpt in 2017 immers het grote 'Reformationsjubiläum' plaats, 500 jaar nadat de augustijnernonnik en professor Martin Luther (1483-1546) er zijn beroemde *95 Stellingen* spijkerde tegen de ingangsdur van de Schlosskirche. Spijkerde of aanplakte, naargelang van de stevigheid van de geldende mythologie. De stad maakt zich overigens op om de grandeur te tonen van haar renaissance en het aldaar te bewonderen mini-Vaticaan van het reformatorische christendom: de imposante slotkerk, de Sint-Mariëkerk, het schildersatelier van Lucas Cranach (1472-1553), het museum van Luthers invloedrijke epigoon Philipp Melancthon (1497-1560) en ten slotte het riante gewezen kloosterpand waar Luther van 1525 af verbleef met zijn echtgenote Katharina von Bora (1499-1552).

Als u er heen reist, dan moet u er wel rekening mee houden dat dit Lutherse Wittenberg decennialang deel heeft uitgemaakt van het zogenaamde Oost-Duitsland¹ en er daar een weinig positieve erfenis van toont: troosteloos vervallen industriële complexen, een (plaatselijk) erg verwaarloosde wegeninfrastructuur en een quasi afwezige toeristische infrastructuur annex citymarketing. Kortom, een der weinig aantrekkelijke regio's langs de slingerende middenloop van de Elbe. Mits een rekkelijke verbeelding en een voldoende verouderde historische bril, kunnen de Vlamingen zich nochtans historisch-etnisch verwant voelen met dit gebied, het heet immers Fläming en de na-

men van enkele kleine steden en dorpen zijn morfologisch verwant met de Vlaamse steden Brugge, Gent, leper enz.² Naast Friese inwijkelingen, waren het immers Vlaamse landbouwers die de streek tijdens de latere middeleeuwen hadden ontgonnen en bekeerd tot het katholicisme. Van dat laatste valt vandaag overigens niet zoveel meer te merken in de publieke ruimte, wat niet verwonderlijk is gezien de wieg van de reformatie in dezelfde regio is gelegen. Ook op dat laatste vlak is Fläming dus ongeschikt om beschouwd te worden als een virtuele 'zesde provincie' van Vlaanderen.

In dat reformatorische kader moeten wij overigens de bijdrage *Een protestantse Flamenpolitik? Otto Bölke – dominee, heemkundige, Jongvlaams propagandist* van Winfried Dolderer begrijpen. Daarin beschrijft de auteur de contacten tussen Otto Bölke (1873-1946), de dominee-heemkundige van de kleine gemeente Blönsdorf in de regio Fläming, en de Gentse dominee van Nederlandse afkomst Jan Domela Nieuwenhuis Nyegaard (1870-1955).

De heelnederlandsgezinde Domela Nieuwenhuis had vóór de Eerste Wereldoorlog geen rol van betekenis vervuld in de Vlaamse be-

Dominee Domela Nieuwenhuis en dominee Otto Bölke met zijn vrouw en kinderen voor de dorpskerk in Blönsdorf, 1918. [Stadsmuseum Jüterborg]

weging, maar tijdens de eerste maanden van de oorlog werd hij in Gent wel de centrale figuur in de radicale, fel anti-Belgischgezinde groep Vlaamse activisten.

Behalve dominee Bölke, beschikte de flamboyante Domela Nieuwenhuis nog over talrijke Duitse protestantse vrienden van alle rangen en standen. *“Wat vonden al die protestantse hoogwaardigheidsbekleders zo boeiend aan het ronkende extremisme van hun Gentse ambtsbroeder?”*, vraagt Winfried Dolderer zich af. In zijn antwoorden op die onderzoeksvraag, verleent hij een centrale plaats aan het godsdienst-gerelateerde, historische opbod in Duitsland: wie belichaamt

op de meest geloofwaardige wijze de Duitse, bij uitbreiding Germaanse authenticiteit, de katholieken of de protestanten?

Via het ontwikkelen van die vraagstelling, werpt Dolderers essay een nieuw licht op de wortels van de *Flamenpolitik*, die een belangrijke voedingsbodem zou vormen voor de activistische collaboratie tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Aan het (al dan niet terechte) besef dat het (al dan niet bewuste) aanvaarden van de *Flamenpolitik* door de activisten *Het uur van Vlaanderen*³ zou betekenen, gaat een vrij uitgebreide cluster van gedachtestromingen

en feiten vooraf: de algemene bewondering voor de Duitse cultuur – met o.a. de Vlaamse Wagnerverering als een der hoogtepunten –, de germanofiele inslag van invloedrijke Vlaamse letterkundige genootschappen zoals De Distel (1881-1908), het Vlaams-Duitse tijdschrift *Germania* (1898-1905), de invloed van het pangermanisme en de bemoeienissen van het Allduitscher Verband (1891-1939).

In zijn *De nalatenschap van een literaire duizendpoot. Over de heimat-schrijver Omer Watzte* (1857-1935) schrijft Stefan Van den Bossche dat de Oost-Vlaamse⁴ schrijver, dichter, reischroniqueur en pamfletist Omer

Watzte zich bewust niet onttrok aan de pangermaanse invloed en dat hij “op nogal een eenzijdige wijze aandacht [koesterde] voor de Germaanse kant van de Vlaamse cultuur”. Van den Bossche schenkt ruime aandacht aan die (wezenlijk met elkaar verbonden) aspecten, maar richt zich anderzijds niet uitsluitend op de politiek-ideologische facetten van Watzte’s literaire en semi-literaire parcours. Hij evalueert integendeel vooral de intrinsieke waarde van zijn uitgebreid oeuvre, in relatie tot de Vlaamse literaire campussen waarop Watzte zich bewoog. De schrijver werd overigens lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal en Letterkunde in Gent en genoot een gunstige perceptie inzake de sociaal-culturele opvoeding van de gemeenschap, een paradigma dat tijdens het interbellum uitstekend scoorde. De imposante feestzaal van het socialistisch Feestpaleis in Gent voert niet toevallig de slagzin

Kunst veredelt boven de bühne.

Zijn lidmaatschap van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal en Letterkunde buiten beschouwing gelaten, bereikte Omer Watzte niet het virtuele pantheon van de Vlaamse gezinde schrijvers-intellectuelen. Maar hij bleef anderzijds wel een breed gerespecteerd figuur, niet in de laatste plaats omdat hij tijdens de Eerste Wereldoorlog in Parijs verbleef en daardoor niet werd aangetast door het activistische stigma.

Het zou vandaag zoveel betekenen als het bestormen van de hemel indien men zou beweren dat de (in 1983 verschenen) roman *Het verdriet van België* van Hugo Claus (1929-2008) niet het magnum opus is van de ruim geprezen ‘Meester’ en niet dient te worden erkend als een der absolute meesterwerken in de Vlaamse literatuur van na de Tweede Wereldoorlog.

Hugo Claus is sinds decennia het uitstalraam bij uitstek van de artistiek-literaire bedrijvigheid in Vlaanderen. “Op de gretigheid waarmee een culturele bovenlaag Hugo Claus blijft aanhalen als een morele en artistieke autoriteit zit ook nog lang geen sleet”, schrijft Kevin Absillis (m.m.v. Wendy Lemmens) in *Het verdriet is gans het volk. Over Hugo Claus en de Vlaamse beweging*. Peilend naar de onverwerkte relatie van Claus met de Vlaamse beweging – hoofdzakelijk geïncarneerd door de rol van hemzelf en van zijn familie in de Vlaamse collaboratie –, voert Absillis als het ware een literair-historische vivisectie uit op het werk van Claus, inzonderheid op *Het verdriet van België*.

De banbliksems die Claus uitsprekt over de Vlaamse maatschappij zijn eigenlijk niet geheel nieuw in de Vlaamse literatuur. Zij herinneren ons integendeel aan de denigrerende uitspraken die op het einde van de 19de en in het begin van de 20ste eeuw

Cover van Omer Watzte, *De Vlaamse Ardennen*, Gent, 1926. [ADVN, VB8033]

door schrijvers als Cyriel Buysse (1859-1932) en Hector Plancquaert (1863-1953) werden geuit tegenover de (toentertijd hoofdzakelijk landelijke) bevolking van Vlaanderen en haar onderdanigheid ten opzichte van het katholieke kerkelijke gezag.⁵ Absillis verwijst in zijn essay eveneens naar de gespleten verhouding tussen Hugo Claus en Hendrik Conscience (1812-1883). Claus oordeelt gestreng dat Conscience's fantasie "in het Vlaamse nationaal-socialisme als glijmiddel voor de collaboratie werd aangewend". Maar anderzijds stelt Absillis vast dat Conscience door Claus nooit helemaal werd verworpen. Want "misschien is de verdringing van diens naam – Conscience wordt niet éénmaal rechtstreeks genoemd in *Het verdriet*... – op te vatten als een vorm van eerbetoon". Conscience is immers "niet alleen een rolmodel voor Louis – Louis Seynaeve, de centrale figuur in *Het verdriet*... –, hij is ook een rivaal die als de man die zijn volk leerde lezen de ultieme ereplek in het literaire pantheon bezet houdt." Louis Seynaeve maakt in *Het verdriet*... immers zijn literair debuut, met de steevaste bedoeling om een beroemde figuur te worden, een 'Vlaamse Kop'. Het is opvallend dat ook Louis-Paul Boon (1912-1979), Claus' evenknie én tegenpool in de Vlaamse literatuur na de Tweede Wereldoorlog, als het ware uit zijn evenwicht wordt gehaald door de gedachte aan Hendrik Conscience en diens oeuvre. 'De man die zijn volk leerde lezen', heeft dat volk namelijk erfelijk belast met een romantische idealiseringsdrift, aldus Boon. Via zijn *Het Geuzenboek* rekent Boon af met de Vlaamse volksaard, die tijdens de roerige 16de eeuw de laatste druppel opstandigheid en zelfrespect uit zichzelf had laten wegnippen, daar waar Conscience uitgerekend die periode beschreef als *In 't Wonderjaar*, als een jaar vol opwindende gebeurtenissen voor een

weerbaar volk dat zijn belagers van zich afschudt.⁶ [Fv]

(1) Oost-Duitsland vormde het gebruikelijke synoniem voor de DDR, de Duitse Democratische Republiek. De DDR ontstond op 7 oktober 1949 als een communistische staat in het (sinds 1945) door de Sovjet-Unie bezette deel van Duitsland en werd opgeheven op 3 oktober 1990.

(2) Voor een geografische situering van het gebied, zie het kleurige fragment van de wegenkaart op p. 308 in *Wt*, jg. 72, 2013, nr. 4.

(3) Het begrip *Het uur van Vlaanderen* behoort tot de canon van de emotionele, politiek geladen begrippen en uitdrukkingen met betrekking tot de Vlaamse beweging. In eerste instantie kadert de uitdrukking in de vraag of de Frontbeweging tijdens de Eerste Wereldoorlog niet de kans heeft gemist – via een revolutionaire taal en via de wapens waarover zij beschikte – om de Vlaamse beweging in een definitieve plooi te leggen m.b.t. de realisatie van haar decenniaoude verzuchtingen. Het begrip *Het uur van Vlaanderen* vond haar basis in de roman *Eer Vlaanderen vergaat*, die in 1927 werd gepubliceerd door Ivo Draulans (schuilnaam voor Jozef Simons, die betrokken was geweest bij de Frontbeweging). Die roman eindigt met de betekenisvolle uitspraak "Dat Vlaanderen dan het uur, dat het zijne is, erkenne – en toegrijpe! Dat uur slaat nóg, eer Vlaanderen vergaat...". (I. Draulans, *Eer Vlaanderen vergaat*, s.l. [Brussel-Turnhout], s.d. [1927], p. 206.)

Een tweede element in de 'gemiste kans voor Vlaanderen', bestond in de afwezigheid van een gezagvolle Vlaamsgezinde stem die in 1918, tijdens de novembergesprekken met de Belgische koning in Loppem, de Vlaamse eisen had kunnen doordrukken, terwijl de socialisten daar wel het algemeen stemrecht hadden kunnen afdwingen. Ivo Draulans legt in zijn *Eer Vlaanderen vergaat* ook de link naar het activisme: "Eer Vlaanderen vergaat, komen er nog levenskansen... De activisten hebben in Vlaanderen neergelegd: het ferment der zelfstandigheidsgedachte." (I. Draulans, *Eer Vlaanderen vergaat* [...], p. 206).

M.b.t. het boek *Eer Vlaanderen vergaat*, zie ook L. Simons, *Eer Vlaanderen vergaat*, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 25, 1966, nr. 4, kol. 241-246.

Historicus F. Seberechts, onderzoeker aan het ADVN, publiceert binnenkort *Het Uur van Vlaanderen Slaat*. In dat boek rubriceert en situeert hij de hoogtepunten in de emancipatiestrijd van de Vlaamse beweging.

(4) Omer Wattez werd geboren in het Oost-Vlaamse Schorisse, een dorp in het hart van de Vlaamse Ardennen, een uitgesproken landelijk en heuvelachtig gebied waarvan Wattez de naamgever werd.

(5) Cf. *Sursum Corda* van Cyriel Buysse, Amsterdam, 1894 en *Jan Vleminx* van Hector Plancquaert, Brugge, 1910.

(6) Cf. K. Humbreeck, *Louis Paul Boon en de Fabrieksstad Aalst*, Antwerpen, 1999.

Hugo Claus in innige omhelzing met het bronzen beeld van Hendrik Conscience. Achterplaat van *Het goudland, spel van Hugo Claus naar Hendrik Conscience* (De Bezige Bij, 1966).

Abonneren op *Wt*

U kunt zich abonneren op *Wt* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer BE80733021529077 [BIC KREDBEBB].

Abonnementsgeld:

- binnenland: 25 euro
- buitenland: 30 euro
- steunabonnement: 30 euro

Een selectie uit de recente aanwinsten

1

Vlag VOS afdeling Bikschote (Langemark-Poelkapelle).

[BE ADVN AC61 ARCHIEF VERBOND VAN VLAAMSE OUD-STRUIJERS (VERBOND VOS)]

Documenten (1937-2005) van Ferdinand Roose als lid van het IJzerbedevaartcomité en van de Stuurgroep Oud-AKVS. Verder documenten van de vormer als voorzitter van de Vlaamse Esperantobond en stichter van de Brugse Esperantogroep 'Paco kaj Justeco' naast periodieken van diverse Esperantoverenigingen zowel in België als in het buitenland. (1)

[BE ADVN AC62 ARCHIEF FERNAND ROOSE]

2

Dossiers (ca. 1970-1990) van A. De Beul m.b.t. gemeentebelid, personalia VU-parlementsleden, abortus, amnestie en Vlaamse acties.

[BE ADVN AC101 ARCHIEF ANDRÉ DE BEUL]

Werkingsarchief (2004-2010) van het ANV.

[BE ADVN AC107 ARCHIEF ALGEMEEN NEDERLANDS VERBOND (ANV)]

3

Documenten (ca. 1970-2009) over de activiteiten van Huguette Ingelaere als VU-mandataris in de gemeenteraad van Gent en in de Oost-Vlaamse provincieraad, voorzitter van de Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen, lid van het hoofdbestuur Vlaamse Volksbeweging en lid van diverse taalactiegroepen. (2)

[BE ADVN AC147 ARCHIEF HUGUETTE INGELAERE]

Diploma's van uitgereikte prijzen aan Gaby Lijnkamp-Warris naast gastenboeken en documentatie van gehouden exposities. (ca. 1965-2000).

[BE ADVN AC284 ARCHIEF GABY LIJNKAMP-WARRIS]

Dossiers van Valeer De Deken, oorlogsburgemeester in Petegem-Oudenaarde. Verder een omvangrijke collectie periodieken en boeken. (ca. 1940-2010) (3)

[BE ADVN AC340 ARCHIEF ROGER DE DEKEN]

Frontblaadje *Uit 't Land van Aelst. Kort en bondig voor Aalstenaars*. (1916-1917)

[BE ADVN AC382 ARCHIEF GILBERT CLAUS]

Repressiedocumenten (1944-1949) van Marcel Beddegenoots.

[BE ADVN AC422 FONDS REPRESSIONE]

Documenten van Hugo Thibaut over zijn stamboomonderzoek van de familie Thibaut-Leuridan. Alsook documenten over Hugo Thibaut zijn activiteiten binnen het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen (1996-1998), het Verbond VOS (1997-2002) en het IJzerbedevaartcomité (1999-2002).

Verder eveneens een omvangrijke collectie periodieken. (4)

[BE ADVN AC552 ARCHIEF HUGO THIBAUT]

Documenten van Bob Vanhaverbeke over zijn bestuursfuncties binnen het Algemeen Nederlands Verbond zowel nationaal als binnen de afdeling West-Vlaanderen (1986-2004), het Vlaams Neutraal Ziekenfonds 'Het Brugse Vrije' (1989-1997) en de Internationale Kring (1998-2002).

[BE ADVN AC563 ARCHIEF BOB VANHAVERBEKE]

Documenten (2000-2010) over de politieke carrière van Geert Lambert op nationaal vlak (Volksunie (VU), Toekomstgroep en SPIRIT) en als gemeenteraadslid in Oostende. (5)

[BE ADVN AC574 ARCHIEF GEERT LAMBERT]

Collectie boeken over de Vlaamse beweging.
[BE ADVN AC633 ARCHIEF AELBERS-DEKONINCK]

Lijsten van begraafplaatsen van Vlaamse Oostfronters.
[BE ADVN AC663 ARCHIEF SINT-MAARTENSFONDS (SMF)]

Documenten (ca. 1995-2005) van Johan Sauwens als Vlaams parlements lid en als burgemeester van Bilzen, met kabinetarchief (1988-2001).
[BE ADVN AC648 ARCHIEF JOHAN SAUWENS]

Werkingsarchief van de N-VA en digitaal archief van VU/N-VA (vnl. publicaties, huis-aan-huisbladen, verkiezingsfoto's). (2001-2012)
[BE ADVN AC649 ARCHIEF NIEUW-VLAAMSE ALLIANTIE (N-VA)]

Schriftjes met teksten en aantekeningen van Jeroom Leuridan, naast een kopie van zijn gevangenisdagboek (1945).
[BE ADVN AC705 ARCHIEF JEROOM LEURIDAN]

Films (1966-1972) over de activiteiten van de Edegemse Blauwvoetgemeenschap.
[BE ADVN AC739 ARCHIEF BLAUWVOETGEMEENSCHAP AFDELING EDEGEM]

Collectie boeken en fotoboeken over de diplomatieke werkzaamheden van Bob Lebacqz.
[BE ADVN AC743 ARCHIEF BOB LEBACQZ]

Vlag van de Vriendenkring.
[BE ADVN AC798 ARCHIEF VRIENDENKRING OUD-LEDEN VL. F.W.-W.B.-J.K.-FLAK]

Documenten over o.m. Ferdinand Vercocke. Verder een schilderij van Frans Van Immer-

seel, een collectie boeken en periodieken.
[BE ADVN AC825 ARCHIEF FAMILIE ANDRIES]

Portretfoto van Herman Van den Reeck.
[BE ADVN AC833 ARCHIEF ELZA VAN DEN REECK]

Documenten (1970-2010) over de politieke activiteiten van Guido Sijs binnen de VU zowel in het Waasland als in de regio Leuven. Verder documentatie en kranten omtrent de verkiezingen en de Vlaamse beweging. Het archief omvat ook twee bas-reliëfs van Cyriel Verschaeve en van Pater Stracke, gemaakt door Jan Sijs.
[BE ADVN AC932 ARCHIEF GUIDO SIJS]

Documenten (ca. 1940-1960) over de activiteiten van Cyriel Bauwens binnen Winterhulp afdeling Assenede, zijn mobilisatie en de repressie. (6)
[BE ADVN AC934 ARCHIEF CYRIEL BAUWENS]

Documenten (1950-1986) over de deelname van Theo en Hugo Belmans aan het Vlaamsgezinde verenigingsleven, o.m. aan de Gentse katholieke studentenbeweging, het Jong Davidsfonds afdeling Berchem, de Vlaamse Volksbeweging en het Grammensfonds.
[BE ADVN AC935 ARCHIEF FAMILIE BELMANS]

Briefwisseling (jaren 1970) van Rik Heyman met Nestor Gerard en Ward Hermans naast dossiers over Berten Fermont, Deutsche Volkunion, Europäische Freiheits-Bewegung en Vlaams radicaal-rechtse organisaties.
[BE ADVN AC937 ARCHIEF RIK HEYMAN]

[Sommige archieven bevinden zich nog in de verwerkingsfase en zijn niet onmiddellijk raadpleegbaar] [RV]

4

5

6

Vlaams-Brabant drinkt

Onderzoek naar de rol en betekenis van alcohol in de samenleving

Alcohol speelt een grote rol in het dagelijks leven, vroeger en nu. Maar de precieze sociaal-culturele impact en betekenis van de alcoholproductie, -distributie en -consumptie in de voorbije eeuwen is grotendeels onbekend. ADVN, Amsab-ISG, Kadoc-K.U.Leuven en Liberaal Archief werken in 2013-2015 aan een onderzoeks- en publicatieproject over dit onderwerp, specifiek gericht op Vlaams-Brabant in de negentiende en twintigste eeuw. Het project met de werktitel 'Vlaams-Brabant drinkt' is mogelijk dankzij de steun van het provinciebestuur. Het onderzoek vertrekt vanuit diverse invalshoeken. Welke rol speelde de productie van bier, jenever en wijn in de Vlaams-Brabantse gemeenten en dorpen? Bekleed-

den de producenten, handelaars en café-uitbaters een centrale positie in het lokale sociale, economische, politieke en culturele leven? Wat met de negatieve beeldvorming van alcohol en met de matigingsbewegingen? Hoe zit het met de evoluties van schaalvergroting, industrialisering en neergang van de brouwnijverheid? Hoe zijn die te rijmen met de heropleving van ambachtelijke productieplaatsen en de toenemende populariteit van lokale producten? Welke rol speelt het alcoholverleden in de (toeristische) erfgoedontsluiting van de provincie? Voor 'Vlaams-Brabant drinkt' zijn we op zoek naar 'papieren' bronnen, iconografie en getuigenissen. Hebt u nog affiches, postkaarten of andere erfstukken van familieleden

die in een brouwerij of stokerij hebben gewerkt? Kent of bent u een café-uitbater of brouwer die beschikt over beeldmateriaal? Hebt u foto's van feesten en bijeenkomsten in de familie, de school, de sportclub of op het werk waarbij het glas geheven werd? Was uw (over)grootmoeder of -vader een aanhanger van een antialcoholvereniging of heeft u daar informatie over? **U kunt het ons steeds laten weten. [RED]**

Dialoog in het ADVN

Op 21 februari organiseert het ADVN de eerste voordracht van 2014 in de reeks Dialoog. We verwelkomen historicus Helen Grevers die in 2013 promoveerde op een onderzoek rond de opsluiting en re-integratie van collaborateurs in Nederland en België.

Van landverraders tot goede vaderlanders

Toen er in 1944 en 1945 een einde aan de Duitse bezetting van België en Nederland kwam, leek het vanzelfsprekend dat alle 'landverraders' uit de samenlevingen zouden worden verwijderd. Enkele honderdduizenden mensen werden opgepakt en

Gearresteerde SS'ers en Landwachters in het Nederlandse interneringskamp De Harskamp in juni 1945. [Anefo/Nationaal Archief]

opgesloten in interneringskampen. Deze massale opsluiting leidde in de tumultueuze bevrijdingsdagen tot problemen die de beeldvorming over de omgang met de Belgische 'incivieken' en Nederlandse 'politieke delinquenten' in belangrijke mate hebben bepaald. Eindeloos opsluiten van deze mensen was in beide landen geen optie. Daarom werd besloten tot re-integratie van de grote meerderheid. [HG]

Vrijdag 21 februari, 14u30

Helen Grevers, *Van landverraders tot goede vaderlanders*

Locatie: ADVN-Leeszaal, deelname is gratis. Meer informatie en inschrijven: publiekswerking@advn.be of 03-225 18 37.

Digitaliseringsprojecten 2013-2014

In het afgelopen jaar engageerde het ADVN zich in een aantal nationale en internationale digitaliseringsprojecten.

European Film Gateway 1914 is een Europese samenwerking om films gerealiseerd tijdens en over de Eerste Wereldoorlog te digitaliseren. Voor België engageert Cinematek zich om tenminste 60 uren film te digitaliseren en te ontsluiten. Bij verschillende partners gaat Cinematek op zoek naar films over de representatie van België als slachtoffer van de oorlog. Ook het lot en lijden van vrouwen door de oorlog is een belangrijk aandachtspunt. Een derde thema is de Vlaamse ontvoogding en hoe de films van onder meer Clemens De Landtsheer bijdroegen tot de mythevorming van de Vlaamse soldaat aan de IJzer. Voor dit project wordt voornamelijk gebruik gemaakt van de films uit het IJzerbedevaartarchief (BE ADVN AC102).

In december 2012 keurde de Vlaamse regering de oprichting van het Vlaams Instituut voor Archivering (VIAA) goed. In het eerste werkjaar lanceerde het VIAA een aantal

digitaliseringsprojecten die zich in eerste instantie richten op de omroepen en collectie-beherende instellingen zoals het ADVN. De resultaten van deze projecten zullen onder meer ter beschikking worden gesteld voor onderwijs en onderzoek en via openbare bibliotheken.

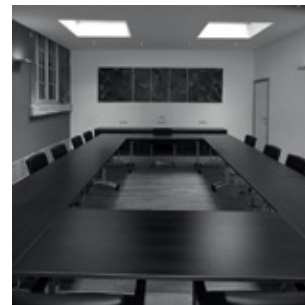
In de eerste digitaliseringsgolf worden er vier formaten gedigitaliseerd: cassettes en kwartduimsbanden voor audio, Betacam SP en U-Matic voor video. Van deze formaten heeft het ADVN meer dan 1 100 dragers in haar collectie.

Een ander project wil dan weer de periodieke publicaties uit de periode 1914-1918

digitaliseren en ontsluiten via diverse onlinekanalen. Ter voorbereiding voert de Vlaamse Erfgoedbibliotheek momenteel een inventarisatie uit bij de tien participerende bewaarinstellingen. In de collectie van het ADVN werden 326 relevante titels aangetroffen, wat resulteert in meer dan 30 000 pagina's. In het voorjaar van 2014 zal begonnen worden met de digitalisering. [rc]

Lancering ODIS-2

Op 29 november werd in het Vlaams Parlement de nieuwe versie van de ODIS-online-databank plechtig voorgesteld. Het was de perfecte gelegenheid om het instrument te evalueren en de toekomstige perspectieven te bespreken. Er werden rondetafelgesprekken gevoerd met partners en gebruikers over de functionaliteit en de reikwijdte van het instrument. Verder stond ook de discussie met enkele buitenlandse gastsprekers over de toekomstige rol van het apparaat in internationale wetenschappelijke programma's centraal. www.odis.be [sc]

ADV N

ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32[0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be